

Õiguskantsler

Tartu Vangla
tartu.vangla@just.ee

Justiitsministeerium
info@just.ee

Teie nr

Meie 31.08.2023 nr 7-7/230789/2304415

Kontrollkäik Tartu Vanglasse ja vanglate psühhiaatriaosakonda

Austatud vangla direktor ja justiitsminister

Õiguskantsleri üks ülesandeid on regulaarselt kontrollida kinnipidamiskohtade tegevust ja kinnipidamistingimusi (õiguskantsleri seaduse [§ 1 lg 7](#), [§ 27](#); piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni fakultatiivse protokoll [artikkel 3](#)). Selleks korraldab õiguskantsler kontrollkäike, mida tehakse asutusega kokkulepitud ajal, aga ka ette teatamata.

Õiguskantsleri nõunikud kontrollisid Tartu Vanglat ja vanglate psühhiaatriaosakonda 04.–06.05.2023, andes sellest vanglale ka ette teada. Täna vanglat koostöövalmiduse eest.

Kontrollkäigul keskenduti üksikvangistuses viibivate inimeste, eakate kinnipeetavate ja vahistatute ning vanglate psühhiaatriaosakonna patsientide olukorrale. Õiguskantsleri nõunikud vestlesid kinnipeetavate ja vahistatutega, suhtlesid vangla ametnike ja töötajatega ning tegid vangla territooriumil ja ruumides ringkäigu. Valikuliselt tutvuti ka dokumentidega. Õiguskantsleri nõunikega oli kontrollkäigul kaasas kaks tervishoiueksperti. Viimati kontrollis õiguskantsler Tartu Vanglat ja vanglate psühhiaatriaosakonda [2020. aastal](#).

Mitut õiguskantsleri varem antud soovitus on arvesse võetud 2023. aastal valminud vangistuseseaduse muutmise seaduse [eelinõus](#). Muudatused puudutavad muu hulgas kartserikaristuse võimalikku pikkust, kokkusaamiste lubamist kartserikaristuse kandmise ja vastuvõtuosakonnas viibimise ajal, suhtlemisvõimaluste loomist telesilla kaudu jms. Selle üle on väga hea meel.

Ka Tartu Vangla on arvestanud mitmeid õiguskantsleri varasemaid soovitusi. Vanemaga kohtuma tulnud lapsi ei sunnita enam läbiotsimiseks lahti riietuma. Kokkusaamis- ja ooteruumid on muudetud lapsesõbralikumaks. Vanglas viibivatele vanematele ja nende lastele on loodud võimalus koos pildistada. Koosolemise jäädvustamine toetab kinnipeetavate ühiskonnaellu tagasipöördumist ning on oluline ka nende lastele.

Õiguskantsleri Kantsleil

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. info@oiguskantsler.ee www.oiguskantsler.ee

Kinnipeetavad ei pea enam kartseris viibima mitu kuud järjest, nagu varem võis juhtuda. Vahistatud ja vanglate psühhiaatriaosakonnas viibivad patsiendid saavad senisest tihedamini helistada oma lähedastele ning vestelda nendega pikemalt, kui on õigusaktides ette nähtud. Vangla püüab ka vahistatutele pakkuda kambrivälist tegevust (nt huviringis osalemist). Ajalehed on kinnipeetavatele ja vahistatutele varasemast paremini kättesaadavad.

Vangla ei kasuta enam ohjeldusmeetmeid, mida pole vangistusseadusega sätestatud. Parandatud on kambri nr 1002 seisukorda: tihe metallvõrestik on asendatud löögikindla klaasiga ning kambri terminalile on leitud uus asukoht, nii et kinnipeetavad saavad seda hõlpsasti kasutada.

Meditsiinilise abi kättesaadavust on püütud parandada 2022. aastal pereõdede töökorralduse muutmisega nii, et pereõded käivad vangla üksustes nüüd iga päev. See on kiiduväärt lahendus, sest aitab kinnipeetavatel otse (ja mitte valvuri ega inspektor-kontaktisiku kaudu) tervishoiutöötajaga suhelda ja enda muredele kiiremini lahendust saada.

Siiski on Tartu Vangla töös jätkuvalt puudusi, mis ei toeta inimeste ühiskonnaellu naasmist ja mis loovad soodsa olukorra nende väärkohtlemiseks. Õiguskantsler kui väärkohtlemise ennetusasutus peab neile puudustele tähelepanu juhtima.

1. Korduvad soovitusused

Paljudele probleemidele, mida Tartu Vanglas võis kontrollkäigul näha, juhtis õiguskantsler tähelepanu ka [2020. aastal](#) tehtud kontrollkäigu kokkuvõttes. Vanglale ja Justiitsministeeriumile on saadetud asjakohased soovitusused.

Soovitude aluseks olevaid põhjendusi uuesti kordamata, palun jätkuvalt pöörata teravdatud tähelepanu ja võtta meetmeid järgmiste puuduste kõrvaldamiseks.

Seni ei ole muudetud vahistatute kinnipidamist reguleerivaid vangistusseaduse sätteid, kuigi õiguskantsler juhtis sellele vajadusele tähelepanu juba [2014. aastal](#) ja korduvalt pärast seda. Eranditult kõigi vahistatute ööpäev läbi (v.a võimalus üks tund värskes õhus jalutada) kambriisse lukustamine ei võimalda arvestada konkreetse ajahetke menetluse huvidega ning asjaoluga, et vahi all viibimise põhjuseks ei pruugi olla vaid vajadus pärssida kriminaalmenetlusele vastu töötamist. Vahistatute liikumis- ja suhtlemisvõimalused on oluliselt rohkem piiratud ja nende kinnipidamistingimused on sageli kehvemad kui suuremal osal süüdimõistetutest. Tartu Vanglas oli kontrollkäigu ajal mitmeid vahistatuid, kes on üksikvangistuse tingimustes olnud juba kaks-kolm aastat.

Selgus, et üldjuhul viibivad kinnipeetavad vastuvõtuosakonnas ligi kuu aega, ent mitmel juhul tuli inimesel vastuvõtutingimustes viibida mitu kuud. Vastuvõtuosakonnas olevad kinnipeetavad tuleks tavaosakonda üle viia võimalikult kiiresti pärast seda, kui on tehtud esmane riskihinnang ja paigutamise otsus – soovitatavalt paari nädala jooksul.

Voodivarustuse kasutamise tava kartseris ei ole muutunud ja lugemisvalik on seal endiselt väga piiratud.

Niinimetatud rahunemiskambri nr 1192 kasutamise kohta ei täideta dokumente enam nii üksikasjalikult, kui seda tehti [2020. aastal](#), ning kambri tingimused on muutunud veelgi kehvemaks. Kambri sisustus (nt teravate äärtega metallvoodi, tool, laud) ei soodusta rahunemist

ega ole inimesele ohutu. Kambri vahetrellidele paigaldati alates 13.12.2022 pleksiklaas, mille tõttu ei saa kinnipeetav enam kambriterminali kasutada ega vajaduse korral abi kutsuda. Õiguskantsleri andmetel on pärast pleksiklaasi paigaldamist olnud kambri üheksa kinnipeetavat. Inimesed viibisid kambri mitmeid tunde, ilma et neil oleks olnud võimalik (nt terviserikke korral) kambriterminali kaudu endast märku anda. Sellisesse kambri ei tohi inimesi (iseäranis rahutatuid inimesi) paigutada.

Jätkuv probleem on, et eraldatud lukustatud kambri kohaldamise vajaduse hindamine ei ole alati selge. Vangla ei ole läbi mõelnud, kuidas aidata üksikvangistuses kinnipeetavatel naasta tavarežiimile. Mitmed kinnipeetavad on olnud üksikvangistuses alates 2019. aastast. Nad on ajapikku loobunud õues käimisest (mõni neist pole õues käinud paar aastat), suhtlemine on nende jaoks muutunud harjumatuks ja mõtete väljendamine on raske. Kambri piirid on loonud mugavustsooni, millest nad enam väljuda ei soovi.

Suur osa eraldatud lukustatud kambri viibivaid kinnipeetavaid on psüühikahäirega inimesed. Vangla tervishoiutöötajad ei jälgi iga päev üksikvangistuses inimeste tervises seisundit, kuigi pereõed käivad üksuste eluosakondades iga päev. Ka ei leidnud kinnitust, et vangla pakuks eraldatud lukustatud kambri kinnipeetavatele võimalusi iga päev tähenduslikult suhelda.

Vangla ei ole loonud psüühikahäiretega ega muul moel haavatavatele, ennast vigastavatele või suitsiidsetele inimestele sobivaid tingimusi. Sellises seisus kinnipeetavad eraldatakse jätkuvalt lukustatud kambri, millega kaasneb oht, et inimese vaimse tervise probleemid pigem süvenevad.

E-maja jalutusboksid, mida kasutavad kinniste osakondade kinnipeetavad ja vahistatud, on tühjad sünged betoonist karbid, mille katus on trellidega kaetud, nii et taevast saab näha vaid piiratud ulatuses. Samasuguses seisukorras olid need jalutusboksid ka õiguskantsleri eelmise kontrollkäigu ajal. Kontrollitud jalutusboksides oli siiski pink ja kutsunginupp. Õiguskantsleri nõunikega vestelnud inimesed ütlesid, et jalutusbokside seesuguse seisukorra tõttu käivad nad õues harva või ei käi üldse. Ka kinnistes osakondades olevatel kinnipeetavatel ja vahistatutel peaks aeg-ajalt lubama jalutada õuealal, mis võimaldab inimesel vaadata kaugusesse ja kogeda värskes õhus viibimise eeliseid (nt looduslikke elemente).

Ajalehed on kinnipeetavatele varasemast paremini kättesaadavad, ent pärast vanglate raamatukogu ümberkorraldust 2020. aasta alguses on raamatute valik jäänud palju väiksemaks. Selle üle kurtsid kinnipeetavad ja vahistatud [2020. aastal](#) ja ka tänavuse kontrollkäigu ajal. Lisaks eluosakonnas olevatele raamatutele peaks inimestel olema võimalik laenutada ka neid raamatuid, mida parasjagu nende osakonna riivil ei ole. Selleks tuleks vanglal taastada varem kasutusel olnud raamatute üldnimekiri või luua uus nimekiri ning teha taas võimalikuks raamatute laenutamine. Erinevalt teistest tegevustest (nt sotsiaalprogrammid, huviringid), milles kõik soovijad osaleda ei saa ja mis mõne kinnipeetava puhul on hinnatud ka ebavajalikuks, võimaldab lugemine kõigil aega sisustada ja kirjanduse kaudu ennast ning ümbritsevat mõtestada.

Enamikul kontrollitud juhtumitest oli detailselt kirjeldatud nii vahetu sunni kasutamist kui ka sellele eelnenud ja järgnenud olukordi. Alati tuleb dokumenteerida ka ohjeldusmeetme kasutamine. Näiteks märgiti 29.12.2022 koostatud protokollis nr 2-22/1-1/20, et inimese suhtes kasutati vaid füüsilist jõudu, kuid tervisekontrolli sissekandest selgus, et selles olukorras kasutati inimese suhtes ka käeraudu (vt haigusjuht nr A24364).

Pärast vahetu sunni ja ohjeldusmeetme kasutamist tuleb alati kontrollida inimese terviseseisundit. Võib ette tulla olukordi, kus inimese tervist on vaja kontrollida ka enne käeraudade eemaldamist, kuid igal juhul tuleb seda teha pärast käeraudade eemaldamist. Kontrollitud juhtude põhjal tekkis kahtlus, et alati nii ei tehta (nt 15.12.2022 haigusjuht nr A23582, 20.02.2023 haigusjuht nr A2846).

Kahetsusväärset on olukord vanglate psühhiaatriaosakonnas püsinud aastaid muutumatuna. Mitmeid õiguskantsleri varem antud soovitusi pole arvestatud.

2. Eakad

Uuringute järgi on kinnipeetavate keskmine vanus suurenenud ja vanglates on üha enam vanemaid inimesi. Nii on see Eestis ja ka teistes riikides.¹ Inimesed, kes jõuavad vanglasse, on sageli füsioloogiliselt vanemad, kui on nende tegelik vanus ja võib eeldada nende terviseseisundi alusel.² On leitud, et vangistatud inimene on füüsiliselt kümme aastat vanem kui samaealine inimene, kes pole vanglakaristust kandnud.³

Kui üldjuhul peetakse vanemaealiseks 65-aastast inimest, siis vangla kontekstis on põhjust võtta erilise tähelepanu alla juba 55-aastased kinnipeetavad ja vahistatud.⁴ Seejuures tuleb rõhutada, et eakad kinnipeetavad ja vahistatud ei ole homogeenne grupp. Nende seas on erineva tausta ja huvide ning füüsilise seisundi ja vaimse võimekusega inimesi.⁵ Sellegipoolest võib just eakate seas olla rohkem neid, kellel on mitmel põhjusel keerulisem (võrreldes teiste kinnipeetavatega) vangistusega toime tulla.

Kontrollkäigu ajal oli Tartu Vanglas ligi kaheksakümmend 55-aastast ja vanemat inimest. Neist vanim oli 81-aastane.

Vanglas ei ole vanemaealistele kinnipeetavatele eraldi osakonda, nad paigutatakse tavaosakondadesse. Ühest küljest tagatakse eakatele vangla eri vanuses inimestega koos elades normaalse eluga võimalikult sarnane keskkond. Sellega vähendatakse vanglas viibivate eakate sotsiaalset tõrjutust. On leitud, et vanemaealistel kinnipeetavatel on ka mõnevõrra rahustav mõju noorematele. Teisest küljest võivad tavaosakonnas viibivate eakate vajadused jääda tagaplaanile. Eakad kinnipeetavad võivad sagedamini sattuda kiusamise ohvriks. Kehvema tervise tõttu ei pruugi nad olla võimelised näiteks õue minema või spordisaalis käima. Eakad kinnipeetavad ei pruugi noorematega sammu pidada ning naeruvääristamise vältimiseks võivad nad loobuda

¹ Vt nt vanglateenistuse [2022. aasta ülevaade](#); C. McParland, B. M. Johnston, [Palliative and end of life care in prisons: a mixed-methods rapid review of the literature from 2014-2018](#), BMJ Open, 2019; M. Richter *et al.* [End of life in prison: challenges for prisons, staff and prisoners](#). – P. Ugwudike *et al.* (toim), Routledge companion to rehabilitative work in criminal justice, 2019, lk 812–821; Hospice UK, [Dying behind bars – How can we better support people in prison at the end of life?](#), 2020.

² Vt nt M. Greene *et al.* [Older adults in jail: high rates and early onset of geriatric conditions](#), Health and Justice, 2018. C. McParland, B. Johnston. [Caring, sharing, preparing and declaring: how do hospices support prisons to provide palliative and end of life care? A qualitative descriptive study using telephone interviews](#). – Palliat Med. 2021, lk 563–573.

³ Vt nt L. Johns *et al.* [A systematic literature review exploring the psychosocial aspects of palliative care provision for incarcerated persons: a human rights perspective](#). – International Journal of Prisoner Health, 2021.

⁴ Vt nt UN Human Rights Council, [Older persons deprived of liberty - Report of the Independent Expert on the enjoyment of all human rights by older persons, Claudia Mahler](#), A/HRC/51/27, 09.08.2022, lk 7; Euroopa Nõukogu statistika aruanne – [SPACE I 2022](#), kus on esitatud eraldi andmed vanglas viibivate 50-aastaste ja vanemate inimeste kohta.

⁵ Vt nt K. Saks, [Kognitiivne võimekus ja selle ealised muutused](#), Sirp, 03.03.2017.

ühistegevustest (nt huviringides osalemast). Vanglaametnike hinnangul on need inimesed vanad ja vaiksed, mistõttu ei pöörata neile eraldi tähelepanu.⁶

Mõned õiguskantsleri nõunikega vestelnud eakad kinnipeetavad kasutasid liikumiseks abivahendeid (nt karke), mille vangla oli neile väljastanud. Kinnipeetavad ütlesid, et vangla on pakkunud neile ka rulaatorit ja ratastooli ning nad saavad neid vajaduse korral kasutada. Üks kinnipeetav märkis, et valvurid arvestavad tema tervises seisundiga ega nõua hommikusel ja õhtusel loendusel alati püsti tõusmist. Mõni inimene tunnistas samas, et tal on raske ronida ülemisele narile ning kõval ja seljatoeta toolil pikalt istuda.

Eakad rääkisid, et nad püsivad valdavalt oma kambris. E-maja kinnipeetavad töid välja, et nad käivad osakonna ühisruumis harva, sest koridorid on kitsad, nad liiguvad aeglaselt ning jäävad noorematele meestele ette. Mõne jaoks oli õue minek keeruline treppide tõttu. Eakad märkisid, et sooviksid end rohkem liigutada, ent spordisaalis toimuvates pallimängudes (nt jalgpall, korvpall jmt) osalemine ei ole neile jõukohane ja sellisel juhul jäävad nad üldjuhul vaataja rolli. Paljud on vanuse tõttu töökohustusest vabastatud, kuigi sooviksid töötada. Ka on neil üldjuhul läbitud [individuaalse täitmiskavaga](#) ette nähtud programmid. Eakate sõnul pole neile muud tegevust (nt huviringis osalemist) pakutud.

Vestlustes õiguskantsleri nõunikega avaldasid mõned eakad, et neil ei ole isiklikku telerit ja nad sooviksid osakondades vaadata ühiskasutatavat televiisorit. Televiisor asub aga ruumis, kus on tihti palju inimesi, kes räägivad telefoniga, kes mängivad lauamänge. Kuulmise languse tõttu on sellises ruumis televiisori vaatamine keeruline. Heli valjemaks keerata ei saa, sest see segaks teisi ja põhjustaks soovimatuid pingeid.

Mõned eakad mainisid, et osakonnas on kinnipeetavaid, kes demonstreerivad enda mõjujõudu ja kiusavad neid. See väljendub eakate sõnul nii alandavates ja halvustavates kommentaarides nende vanuse, hügieeni ja tervise kohta. Aga ka näiteks selles, et mõjukamad kinnipeetavad otsustavad selle üle, kes, millal ja millist telekanalit ühisruumis vaatab või kes, millal ja millist telefoni helistamiseks kasutab. Kehva kuulmise tõttu sooviksid eakad kasutada telefoni, mis asub kabiinis, kuid väidetavalt ei saa nad seda teha.

ÜRO kinnipeetavate kohtlemise standard-miinimumreeglite ([Mandela reeglite](#)) artiklis 2 on öeldud, et kõige haavatavamaid kinnipeetavate rühmi tuleb kaitsta ja nende individuaalsete vajadustega arvestada. Vanusest ja tervises seisundist lähtudes tuleb haavatavaks ja erilist lähenemist vajavaks rühmaks pidada ka vanglas viibivaid vanemaalisi inimesi.

Selle rühma kinnipeetavate ja vahistatute kohtlemisele tuleks vanglal eraldi tähelepanu pöörata: luua neile sobiv füüsiline keskkond, arvestada eakate meditsiiniliste vajadustega; tagada neile võimalus luua turvalisi suhteid ning säilitada kehaline aktiivsus ja vaimne võimekus. See võib tähendada näiteks võimalust oma vanuserühmaga treenida, sotsiaalprogrammides või huviringides osaleda. Füüsiline aktiivsus on oluline, et eakas saaks igapäevaste tegevustega võimalikult kaua iseseisvalt hakkama. Oma vanuserühma inimestega eakohastes tegevustes osalemine tagab eelduslikult rahuliku õhkkonna ning pakub omakorda saavutusrõõmu ja seltskonnatunde kogemist. See mõjub hästi ka inimese vaimsele tervisele. Nooremate kinnipeetavatega koos

---

⁶ Vt nt UN Human Rights Council, [Older persons deprived of liberty - Report of the Independent Expert on the enjoyment of all human rights by older persons](#), Claudia Mahler, A/HRC/51/27, 09.08.2022; Penal Reform International, APT, [Older persons in detention. A framework for preventive monitoring](#), 2021; ICRC, [Ageing and detention](#), 2018.

tegutsemine võib aga põhjustada eakate häbimärgistamist ja piinlikkustunnet, kui nad ei jõua noortega sammu pidada.

Vanglal on piisavalt vabu kambreid, kus vanemaealised kinnipeetavad saaksid magada alumisel naryl. Ka võiks vangla kaaluda võimalust lubada eakatel kasutada seljatoega toole kambris ning liikumisraskustega inimestel kasutada lifti (nt õue minekuks). Vajaduse korral tuleb vangla ruumidesse paigaldada käetoed, et eakatel oleks hõlpsam liikuda nii kambris kui eluosakonnas. Arvestada tuleks ka muude ettevõtlus- ja infotehnoloogia ministri määruses nr 28 „[Puudega inimeste erivajadustest tulenevad nõuded ehitisele](#)“ sätestatud nõuetega juurdepääsu tagamise kohta. Puuetega inimestele teiste inimestega võrdsetel alustel juurdepääsu tagamine sh füüsilisele keskkonnale on ka üks peamisi [ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni ja fakultatiivprotokolli](#) põhimõtteid (art 3 punkt (f), art 9 lg 1 punkt (a)). Õiguskantsler käsitles puuetega kinnipeetavate kinnipidamistingimuste teemat põhjalikult [2014. aastal](#) Justiitsministeeriumile saadetud soovituses.

Tähelepanu tuleks pöörata vanemaealiste kinnipeetavate suhetele ning leida vajadusel sobivad abinõud, mis väldiks eakate sattumist kiusamise ohvriks. Vanglaametnikel tuleks arvestada oma igapäevatöös sellega, et eakatega suhtlemine võib nõuda aega, kannatlikkust ja vajadusel korduvat selgitamist. Samuti on oluline, et ametnikud oskaksid õigeaegselt ära tunda neurodegeneratiivsete haiguste (mis võivad põhjustada erinevaid dementsuse vorme) või vaimse tervise probleemide (nt depressiooni) tundemärke. Selleks tuleks vanglaametnikke vajadusel koolitada.

Vanglal tuleks arvestada eakate kinnipeetavate ja vahistatute vajadustega ning muuta nende kinnipidamistingimused vanemaealistele sobivamaks. See võib tähendada nii vangla füüsilise keskkonna kohandamist kui ka eakatele suunatud tegevusi ja nendega suhtlemist.

3. Kokkusaamised

Õiguskantsleri nõunikud jälgisid, kuidas võtab vangla vastu lühiajalisele ja pikaajalisele kokkusaamisele tulevaid peresid ja lapsi. Kontrollkäigu ajal tuli kokkusaamistele kaheksa naist ja neli last. Peresid ja lapsi vastu võtnud valvurid olid viisakad ning kokkusaamistele eelnenud protseduurid toimusid rahulikus õhkkonnas.

3.1. Suhtlemine lähedastega

Hea on see, et valvurid püüdsid hoiduda peredega suheldes vanglatöö terminite mainimisest: „kinnipeetavaga kokkusaamise“ asemel öeldi näiteks „lähedasega kokkusaamine“. Vanglal tuleks siiski pöörata senisest rohkem tähelepanu sellele, et lapsi vastu võttes suhtleksid valvurid otse lastega ja selgitaksid neile toimuvat arusaadaval ning eakohasel viisil. Näiteks ei saanud mitmed võõrkeelt rääkivad lapsed valvuri selgitustest hästi aru ja olid kokkusaamisele eelnevate protseduuride ajal ärevil.

Soodustada ja julgustada tuleb töötajate empaatilist ja toetavat käitumist. Lastega suheldes on omal kohal ka mängulisus ja nali. See aitab leevendada lastes vanema vangistuse ja vanglakülastusele eelnevate toimingutega seotud stressi ning soodustab kokkusaamisest hea kogemuse saamist.

Vanglal tuleks pöörata senisest enam tähelepanu kokkusaamisele tulevate lastega suhtlemisele. Vanglaametnikud, kes puutuvad lastega kokku, peaksid saama lastega tegelemiseks vajaliku väljaõppe.

3.2. Läbiotsimised

Hea on see, et vangla ei sunni enam vanemaga kokkusaamisele tulnud lapsi läbiotsimiseks täielikult lahti riietuma. Seda ei pea alati tegema ka täiskasvanud külastajad. Kunagist tava on aidanud muuta justiitsministri määruse nr 44 „Järelevalve korraldus vanglas“ [§ 31 lõikes 3¹](#) tehtud muudatused, mille kohta esitas oma [arvamuse](#) ka õiguskantsler. Viidatud säte näeb ette, et külastaja tuleb läbi otsida inimese väärikust austaval viisil ning läbiotsimise meetet valides peab vangla lähtuma proportsionaalsuse põhimõttest.

Suur osa kokkusaamistele tulnud naistest pidi end siiski kahe naisvalvuri ja teenistukoera valve all täielikult lahti riietama. Naised võisid seda teha järk-järgult, nii et osa kehast oli kaetud.

Alasti läbiotsimise otsus põhines vangla pääsلاس tehtud kontrollil. Nimelt andis kehaskanneri abil läbiotsimine mitmel juhul alust arvata, et külastaja ülakehal võib olla keelatud esemeid. Skanneri loodud kujutisi koos valvuriga jälgides sai seda seostada naiste riietusel olevate nõopide, ehte ja muu taolisega. Kuigi vanglal tekkis kahtlus ülakehal asetsevate riideelementide suhtes, tuli naistel siiski üleni lahti riietuda. Selliseks otsuseks ei andnud põhjust ei läbiotsimise vahendid, teenistukoera ega ka naiste käitumine. Seetõttu ei saa pidada sedavõrd ulatusliku läbiotsimise otsust põhjendatuks.

Vanglal tuleks järgida kokkusaamisele tulevate kinnipeetava ja vahistatu lähedaste läbiotsimisel proportsionaalsuse põhimõtet.

3.3. Tasu

Tasu, mida tuleb maksta pikaajalise kokkusaamise ruumide kasutamise eest, ei ole kõigile peredele taskukohane. Kalliks pidasid seda ka need õiguskantsleri nõunikega vestelnud pered, kes olid tulnud kokkusaamisele.

Kogutud materjalidest oli näha, et pikaajalise kokkusaamise eest tuli peredel maksta keskmiselt ligi 80 eurot. See tasu sisaldas ka vangla poest tellitavaid [kaupu](#), ent suurema osa tasust (ligi 50 eurot) moodustas siiski toa rent ja toitlustus. Arvestada tuleb ka sellega, et lisaks kokkusaamise tasule peab pere kandma ka vanglasse saabumise kulu, mis ei pruugi olla sugugi väike.

VangS [§ 23](#) kohustab vanglaid soodustama kinnipeetavate kontakte perekonna ja lähedastega ning VangS [§ 6](#) järgi peab vangla suunama kinnipeetavat õiguskuulekale teele. Selleks peavad vanglad tegema võimalikult lihtsaks inimese taasühiskonnastumist soodustavad kontaktid ja tegevused, milleks on ju ka suhtlus ning kohtumine perekonna ja lastega. Õiguskantsler juhtis sellele tähelepanu juba [2020. aastal](#) tehtud kontrollkäigu kokkuvõttes.

Muud ühiskonda naasmist toetavad tegevused, nagu näiteks sotsiaalprogrammid, huviringid jms, on kinnipeetavale tasuta. Mõnel juhul riik hoopis toetab kinnipeetavat: näiteks maksab riik kinnipeetavale keeleõppes osalemise eest tasu. Sellised kulud on igati põhjendatult jäetud riigi kanda. Pikaajalisele kokkusaamisele kehtestatud tasu paraku kokkusaamisi ei soodusta. Seda eriti just peredele, kelle rahalised võimalused on väiksed. Iseäranis võib sellise tasu küsimine mõjutada lapse olukorda, kes ei saa selle tõttu regulaarselt ja vahetult suhelda oma vanglas viibiva vanemaga (vt lapse õiguste konventsiooni [art 9 p 3](#) ja perekonnaseaduse [§ 143 lg 1](#)).

Vanglal tuleks koostöös Justiitsministeeriumiga üle vaadata pikaajalistele kokkusaamistele kehtestatud tasu. Justiitsministeeriumil tuleks hinnata VSKE [§ 41¹](#) kooskõla VangS [§-ga 23](#).

3.4. Kokkusaamisruum

Lühiajalised kokkusaamised pere ja lastega toimuvad jätkuvalt üldjuhul bokssides, kus külalised on teineteisest klaasiga eraldatud. Vangla on küll seadnud sisse ühe lühiajalise kokkusaamise ruumi, kus pere ja lapsed saavad ka vahetult kohtuda oma vanglas viibiva lähedasega. Ent ühest ruumist ei piisa, et võimaldada sellisel viisil kohtuda kõigil peredel ja lastel.

Pereliikmete klaasist vaheseinaga eraldamist, kui selleks puudub kindel põhjus, on korduvalt tauninud Euroopa Inimõiguste Kohus (vt nt EIK 01.03.2022 otsus [Kalda vs. Eesti](#), p-d 6-7), Piinamise ja Ebainimliku või Alandava Kohtlemise või Karistamise Tõkestamise Euroopa Komitee (vt nt CPT 2019. aastal antud soovitused [Eestile](#), p 65 ja viimati 2023. aastal antud soovitused [Austriale](#), p 99) ja ka Euroopa Nõukogu ministrite komitee (vt [juhised CM/Rec\(2018\)5](#), p 31). Riigikohus tõi 17.06.2021 otsuses [nr 3-19-1416](#) (p 31) välja, et eriti väikelapsega kokkusaamisel ei piisa üksnes eraldusklaasi puudumisest, oluline on ka füüsilise kontakti võimalus ja sobiv keskkond.

Vanglal tuleks sisse seada piisavalt ruume, kus saaks korraldada kinnipeetavate ja vahistatute lühiajalisi kokkusaamisi pere ja lastega nii, et neid ei peaks klaasseinaga üksteisest eraldama (v.a juhul, kui selliseks eraldamiseks on kindel põhjus).

3.5. Riided

2023. aastal valminud vangistusseaduse muutmise seaduse [eel nõuga](#) on kavas anda kinnipeetavatele võimalus kanda väljaspool vanglat enda riideid. Eelnõu seletuskirjas on öeldud, et sellega soovitakse austada kinnipeetavate väärikust ning vältida nende häbimärgistamist.

Justiitsministeeriumi toodud põhjenduste ja eesmärkidega oleks kooskõlas ka see, kui enda riideid saaksid kanda ka kinnipeetavad, kes kohtuvad vanglas oma lähedaste ja eelkõige lastega. Nii oleks võimalik laste silmis leevendada vangla ranget ja karistuslikku ilmet. Tavariideid kandva vanemaga kohtumine aitaks lapsel hoida alles ja mõnel juhul ka luua enda vanemast võimalikult positiivset kujutluspilti. See annaks kinnipeetavale võimaluse tunda ennast ka vanglas olles lapsevanemana väärikalt, soodustaks seega kinnipeetava vanglavälist suhtlemist (VangS [§ 23](#)) ja toetaks inimese ühiskonnaellu naasmist (VangS [§ 6](#)).

Kokkusaamisteks tavariiete väljastamise korraldus ei erineks sellest, mida vanglad kasutaksid olukorras, kus inimene liigub vanglast välja. Võimalusi, kuidas riiete kasutamist korraldada, on mitmeid: näiteks võib kohtumise ajaks tuua riided laost või lubada kinnipeetaval hoida teatud hulk riideid kambris või luua osakonnas turvaline tavariiete hoidmise koht, nt eraldi hoiukapp. Eraldi kappe kasutatakse ka näiteks vanglariiete hoiustamiseks sel ajal, kui kinnipeetav kannab kartseririietust.

Vangla võiks lubada kinnipeetavatel kanda enda riideid, kui nad kohtuvad lähedaste ja eelkõige lastega. Justiitsministeeriumil tuleks vajaduse korral ette valmistada selleks vajalikud muudatused õigusaktides.

4. Ametnikud

Vaatamata vangla pingutustele võtta tööle rohkem vanglaametnikke on vabu ametikohti endiselt väga palju. Vangla saadatud dokumentidest selgub, et Tartu Vanglas on 259 ametikohta.

Kontrollkäigu ajal oli neist kohtadest täitmata 69 (43 kohta oli püsivald täitmata ja 26 kohta ajutiselt täitmata).

Kinnipeetavad ja vahistatud ütlesid, et puutuvad ametnikega kokku harva (nt loenduse ja toidu jagamise ajal). Mitu inimest tunnistas õiguskantsleri nõunikele, et näevad enda inspektor-kontaktisikut vaid paaril korral kuus ja kohtuvad temaga üldjuhul läbi toiduluugi või kambriukse juures. Sageli helistab inspektor-kontaktisik inimesele aga hoopis kambriterminali kaudu. Mitu inimest ei teadnud, kes on nende inspektor-kontaktisik.

Vestlustes tõdesid ametnikud, et nende koormus on väga suur ja nad tunnevad end kurnatuna. Tegeldakse esmajärjekorras kiireloomuliste küsimustega ning pikemaks ning sisulisemaks suhtlemiseks kinnipeetavate ja vahistatutega ei jätku aega ega energiat. Ka vanglas ringkäiku tehes märkasid õiguskantsleri nõunikud, et ametnikke liigub ringi vähe. Mõnede seksioonide (nt S7-S8) valvuriruumis oli vaid üks valvur tervel korrusel ehk üle 40 kinnipeetava kohta. Ametnike sõnul juhtub sageli, et üks valvur peab vastutama isegi kuni 80 inimese eest.

Vahetult kinnipeetavate ja vahistatutega kokku puutuvate vanglaametnike (valvurid, vanemvalvurid, inspektor-kontaktisikud) puudus mõjutab otseselt tööahkkonda. See teeb keeruliseks kinnipeetavatele ja vahistatutele ette nähtud õiguste kasutamise ja võib ohustada vangla julgeolekut. Olukorras, kus ametnike ületunnitöö on tavapärase ja nad asendavad korraka mitut kolleegi, ei saa rääkida ka dünaamilise julgeoleku kasutamisest töös kinnipeetavate ja vahistatutega. Ametnike puudus halvendab kinnipeetavatele ja vahistatutele pakutavate tegevuste kvaliteeti ning seab ohtu nende vabastamise ettevalmistamise ja rehabilitatsiooni. Pidev ülekoormus ohustab ka ametnike tervist, heaolu ning ei motiveeri neid enda tööd hästi tegema.

Vanglal tuleks jätkata koostöös Justiitsministeeriumiga püüdlusi, et täita vabad ametikohad. Eriti puudutab see kinnipeetavate ja vahistatutega vahetult kokku puutuvate vanglaametnike (valvurid, vanemvalvurid, inspektor-kontaktisikud) ametikohtade täitmist.

5. Tervishoid

Kontrollkäigul selgus, et ka meditsiiniiosakonnas on hulk vabu töökohti. Sestap ei pruugi kinnipeetavatele ja vahistatutele olla vajalik abi nii kättesaadav, kui see peaks olema (nt kinnipeetavate pöördumistele vastamine, vastuvõtu ooteajad, korduvate konsultatsioonide sagedus). Siiski ei pea patsiendid näiteks hambaarsti vastuvõttu ootama kuni pool aastat, nagu varem võis juhtuda, vaid pääsevad vastuvõtule kiiremini (umbes kuu aja jooksul).

Meditsiinilise abi kättesaadavust on püütud parandada 2022. aastal pereõdede töökorralduse muutmisega nii, et pereõded käivad vangla üksustes nüüd iga päev. See on kiiduväärt lahendus, sest aitab kinnipeetavatel otse (ja mitte valvuri ega inspektor-kontaktisiku kaudu) tervishoiutöötajaga suhelda ja enda muredele kiiremini lahendust saada.

Kahetsusväärne on aga see, et ehkki pereõded käivad vangla üksustes iga päev, ei jälgi nad omal algatusel üksikvangistuses viibivate inimeste tervises seisundit. Meditsiiniiosakond ei ole teadvustanud üksikvangistusega kaasneva võivad kahjulike mõjusid inimese tervisele ega ole seoses sellega enda töös võrreldes [2020. aastaga](#) midagi muutnud (vt punkti 1.2.1.). Kuna üksikvangistuses olijaid ohustavad eeskätt psühholoogilised kahjulikud tervisemõjud, on soovitatav, et neid vaataks regulaarselt läbi ka vaimse tervise õe teadmiste ja oskustega spetsialist.

Vanglal tuleks astuda samme meditsiiniosakonna vabade töökohtade täitmiseks. Vangla tervishoiutöötaja peaks iga päev külastama üksikvangistuses viibivaid inimesi ning hindama nende seisundit.

5.1. Esmane tervisekontroll

Kontrollkäigul osalenud tervishoiuekspert leidis, et vaimse tervise spetsialist tuleks kaasata ka tervisekontrolli, mis tehakse kinnipeetavale ja vahistatule vanglasse saabumisel. Lisaks võiks eksperdi hinnangul võtta kasutusele vaimse tervise küsimustikud, mida inimene saab täita iseseisvalt või vajadusel meditsiinitöötaja abiga. Nii on võimalik varakult märgata esimesi psüühikahäire tunnuseid, häire süvenemise ohtu või enesevigastamise ohtu.

Kontrollkäigul selgus, et kinnipeetav või vahistatu isoleeritakse teistest, kui ta keeldub C-hepatiidi analüüsist. Arvestades seda, et C-hepatiit on vere ja sugulisel teel leviv haigus, ei ole eksperdi arvates inimese isoleerimine selleks vajalik ega ka meditsiiniliselt põhjendatud. Eelkõige peaks inimest teavitama haiguse leviku viisidest ja sellest, kuidas haiguse edasist levikut piirata.

Kontrollkäigul selgus veel, et vanglas ei tehta B-hepatiidi analüüse, kuigi see levib samamoodi nagu C-hepatiit. CPT on aga korduvalt rõhutanud (nt CPT 2023. aastal antud soovitusel [Austriale](#), p 89), et vanglasse saabumisel peab inimesele pakkuma võimalust anda proov nii HI-viiruse, C-kui ka B-hepatiidi kindlaks tegemiseks. Ekspert leidis, et vanemaealiste või eelnevate südamepatoloogiatega inimeste rutiinsete uuringute alla võiks kuuluda ka elektrokardiograafia (EKG) uuringu teostamine.

Tervisekontrolli, mis tehakse kinnipeetavale ja vahistatule vanglasse saabumisel, on oluline kaasata ka vaimse tervise spetsialist. Soovitatav on kasutusele võtta vaimse tervise küsimustikud. Vanglasse saabumisel peab inimesele pakkuma võimaluse teha test muu hulgas B-hepatiidi suhtes. Inimese isoleerimine selle tõttu, et ta keeldub teatud uuringutest, peab olema meditsiiniliselt põhjendatud.

5.2. Inventar ja ravimid

Eksperti hinnangul on meditsiiniosakonna vastuvõturuumid tänapäevased ja vajaliku varustusega. Enamasti teevad arstid ja õed kõik sissekanded digitaalselt. Protokollide toas on olemas erakorralisteks olukordadeks töökorras EKG aparaat, kardiomonitor, defibrillaator, aspiraator ning kohver elustamiskomplektiga, kuhu kuuluvad nii vajalikud ravimid kui ka hingamisteede kaitsevahendid. Samuti on osakonnas olemas abivahendite varu (nt kargud). Meditsiiniosakonnas on röntgeni- ja ultraheliaparaat, mis võimaldavad kohapeal teha vajalikke uuringuid. Lisaks on olemas laboratoorse analüüside tegemise aparaadid.

Vanglas on ka südame äkksurma korral tegutsemiseks AED elustamisaparaadid (*automated external defibrillator*). Vestlustes vanglaametnikega tekkis aga kahtlus, et nad kõik ei tea, kus elustamisaparaadid asuvad ja kuidas neid tuleb kasutada.

Vanglas on lai valik ravimeid. Tunnustamist väärrib, et on varutud ka ravimeid (nt amiodaroon), mida kasutatakse sagedasemate südame rütmihäirete (kodade virvendusarütmia) korral, et patsiendi abistamiseks ei peaks tingimata kiirabi kustuma. Mõni üksik ravim oli ka aegunud.

Elupäästvate aparatuuride asukoht ja nende kasutamise peamised põhimõtted peaksid olema vanglaametnikele selged. Vanglal tuleks tagada, et ravimipinalisse ei satuks aegunud ravimeid.

5.3. Konfidentsiaalsuse nõue

Vestlustest meditsiinitöötajatega ja kinnipeetavatega selgus, et meedikud võtavad sageli patsiente vastu valvuri juuresolekul. Eksperti hinnangul on selline olukord arsti ja patsiendi suhte seisukohast taunitav. Vastuvõtu korraldamine sellisel viisil ei ole kooskõlas kinnipeetava kui patsiendi privaatsuse austamise ja konfidentsiaalsuse põhimõtetega. Kui meedik peab oluliseks, et vastuvõtul kasutataks täiendavaid turvameetmeid (nt vanglaametniku juuresolek), tuleks seda eraldi põhjendada. Õiguskantsler on korduvalt sellele vanglate tähelepanu juhtinud (vt nt seisukohta [nr 7-4/151058/1602270](#) ja viimati seisukohta [nr 7-7/230147/2303420](#)).

Konfidentsiaalsuse põhimõtet tuleb vanglas järgida ka kinnipeetavatele ja vahistatutele ravimite jagamisel. Ravimite jagamise tava ei ole Tartu Vanglas võrreldes [2020. aastaga](#) muutunud. See tähendab, et nimelistesse ravimipinalitesse valmis pandud ravimeid jagavad kinnipeetavatele ja vahistatutele endiselt valvurid. CPT tegi selle kohta Eestile etteheiteid juba [2014. aastal](#) (p 82) ja viimati [2019. aastal](#) (p 60).

Meditsiinitöötajatel tuleks ka vanglas hea seista arsti ja patsiendi usaldussuhte eest ning järgida tervishoiuteenuseid osutades privaatsuse ja konfidentsiaalsuse põhimõtteid. Vanglal tuleks kinnipeetavatele ja vahistatutele arsti määratud ravimite andmine korraldada ümber nõnda, et ravimeid jagaksid üksnes tervishoiutöötajad.

5.4. Palatid

Ekspert on seisukohal, et kambrid nr 1052, nr 1068 ja nr 1069, mida meditsiini osakond kasutab ka statsionaarse õendusabiteenuse (4 voodikohta) osutamiseks, on selleks täiesti sobimatud. Need on tavalised lukustatavad kambrid, mis asuvad meditsiini osakonnast eemal, mistõttu ei ole tervishoiutöötaja vajaduse korral otsekohe kättesaadav ning patsienti ei ole võimalik piisavalt hästi meditsiiniliselt jälgida. Kambrites puuduvad voodihaigetele vajalikud kutsunginupud, kambri sisustus ei sobi raskelt haige eest hoolitsemiseks. Need kambrid pole kohandatud liikumispuudega (nt ratastoolis) patsientidele.

Vanglas on ruume, mida sobiks palatina kasutada. Näiteks võiks selleks sobida meditsiini osakonna kõrval ja psühhiaatria osakonna ees asuv ruum nr 1205.

Vanglal tuleks luua meditsiini osakonna juurde või vahetusse lähedusse ruumid, mida sobiks kasutada palatina ka statsionaarse õendusabiteenuse osutamiseks.

6. Vanglate psühhiaatria osakond

Olukord vanglate psühhiaatria osakonnas on kahetsusväärsetel püsinud aastaid ühesugune. Pole järgitud ei CPT 2019. aastal [Eestile](#) antud soovitusi (p 62-63) ega ka õiguskantsleri soovitusi, mis on muu hulgas esitatud ka [2020. aasta](#) kontrollkäigu kokkuvõttes. Need soovitusid puudutasid nii osakonna olmetingimusi ja teraapiavõimalusi kui ka videovalvet ja ohjeldusmeetmete kasutamist. Soovituste põhjendused on nii Tartu Vanglale kui ka Justiitsministeeriumile hästi teada.

Vanglate psühhiaatriaosakonnas tuleks luua inimväärsed ning tervenemist soodustavad tingimused. Kui vangla ei suuda pakkuda seadusele vastavat psühhiaatrilist abi, tuleks haige viia sobivasse raviasutusse.

Palun vanglal arvestada ka kontrollkäigul osalenud eksperdi arvamust ja soovitusi.

Kontrollkäigul osalenud psühhiaater (sh kohtupsühhiaatria eriarsti kvalifikatsiooniga) tutvus 6. mail 2023 vanglate psühhiaatriaosakonna ruumidega, vestles psühhiaatriaosakonna õega, kahe valvuri ja ühe patsiendiga. Lisaks tutvus ekspert patsientide haiguslugudega, osakonna dokumentide ning kontrollkäigul osalenud õiguskantsleri ametkonna kogutud (sh patsientidega vestlustest saadud) infoga. Ekspert osales vanglate psühhiaatriaosakonda tehtud õiguskantsleri kontrollkäikudel ka 2011. ja 2016. aastal.

Vanglate psühhiaatriaosakonnas on 18 ravikohta. Kontrollkäigu ajal oli osakonnas seitse patsienti, kellest kuus olid psühhiaatrilisel ravil ja üks kohtueksperdi uuringul. Arvestades seda, et Eestis on umbes 2000 kinnipeetavat, on eksperdi hinnangul 18 voodikohta psühhiaatrilist ravi vajavatele kinnipeetavatele vähevõitu. Kuna vanglate psühhiaatriaosakonnas oli kontrollkäigu ajal ka rohkelt vabu kohti, tekib eksperdi arvates küsimus, kas ambulatoorne psühhiaatriline abi vanglates on piisav ning kas osatakse kindlaks teha haiglaravi vajavad inimesed ja nad ravile suunata. Kontrollkäigul selgus veel, et naispatsiente tuuakse osakonda harva. Samas märkis ekspert, et just naiste ja ka eakate vangide psühhiaatrilise abi kättesaadavusele tuleks erilist tähelepanu pöörata.

6.1. Ravitingimused

Eksperti hinnangul meenutab vanglate psühhiaatriaosakond ikka veel vangla lukustatud kambritega osakonda, mitte psühhiaatriaiglat. Patsiendid viibivad palatites üksikvangistusega sarnastes tingimustes. See tähendab, et nad on 23 tundi päevas lukustatud kambrisse. Sellised tingimused võivad eksperdi hinnangul patsiendi psüühilist seisundit hoopis halvendada.

Patsientide palatid olid soojad ning piisavalt suured, kuid kõledad ja napi sisustusega. Suitsiidsetele patsientidele ei anta rebenemiskindlat voodivarustust. Osakonnas ei ole patsientide ühiseks ajaveetmiseks päevaruume ega teraapiateks vajalikke ruume.

Patsiendid saavad kambris lugeda ajalehti ja raamatuid ning kuulata raadiot. Neil on võimalik panna kokku ka mosaiikpilte. Ühiskasutatavat televiisorit, mida patsiendid saaksid vaadata, osakonnas ei ole. Osakonnas on väike raamatute valik, kuhu on töötajad ka ise raamatuid toonud. Teistest vangla osakondadest patsiendid raamatuid laenutada ei saa.

Jalutamas on võimalik käia ühe kaupa üks tund päevas. Suur osa patsiente ei kasutanud jalutamise võimalust muu hulgas seetõttu, et seda pakutakse vaid üks kord päevas ja sageli hommikul ajal. Kui patsiendid õue minekust loobuvad (nt halva enesetunde tõttu), siis päeva jooksul uut võimalust neile ei pakuta.

Jalutusala laiendamine rohealale on samm paremuse suunas. Samas ei olnud jalutusala betoonbokside osas pinke ning jalutusosal mängis väga vali muusika, mida patsient välja lülitada ei saa. Eksperti hinnangul on niisuguseid tingimusi raske pidada inimväärsedeks, mistõttu on mõistetav, et patsiendid tihti ei soovigi õue minna.

Ikka veel rakendatakse kõikide osakonnas viibivate patsientide suhtes pidevat videovalvet nii palatis kui ka tualett- ja pesemisruumis. Videovalve kasutamise otsuste põhjendused on napid ja

ühesuguse sõnastusega. Eraldi ei põhjendata, miks tuleb patsienti jälgida ka pesemis- ja tualettruumis.

Vangla pole taganud psühhiaatriaosakonna patsientidele võimalust vähemalt kaks tundi päevas tähenduslikult suhelda. Eksperti hinnangul on psühhiaatriaosakonnas ka liiga vähe töötajaid, et patsientidele saaks pakkuda piisavat inimlikku kontakti. Meditsiinipersonal suhtleb patsientidega enamasti lühikest aega ja tavaliselt suheldakse toiduluugi kaudu. Ekspert tõi murekohana välja, et meditsiinitöötajatel on lubatud siseneda patsiendi palatisse vaid valvuri juuresolekul ning meditsiinitöötajatel ei ole palatite võtmeid. Sellises olukorras võidakse vältimatu abi andmisega hiljaks jääda.

Psühhiaatriaosakonna õde töötab 24-tunniste vahetustega. Suurema osa tööajast jälgib ta patsiente videokaamera vahendusel. Eksperti hinnangul on 24 tundi liiga pikk aeg üheks vahetuseks. Nii pole võimalik osutada kvaliteetset õendusteenust ehk pakkuda patsientidele tuge ja tegevust ning teha järelevalvet.

Osakonnas on valvuriruum, kus viibib tavaliselt üks valvur. Kontrollkäigu päeval oli osakonnas valvur, kes igapäevaselt psühhiaatriaosakonna patsientidega ei tegele. Nii nagu õde peab ka valvur peamiselt jälgima kaamerapilti ja tegema iga tunni tagant osakonnas ringkäigu, et kontrollida kambriukse vaateavast patsientide seisundit. Valvuri sõnul ei tohi ka tema palatitesse üksinda siseneda, selleks peab ta kohale kutsuma teise osakonna valvuri.

Kontrollkäigul ilmnis, et psühhiaatriaosakonna patsientidega tegelevad valvurid ei ole saanud haigestunud inimestega töötamiseks väljaõpet, kuid sooviksid seda. Ka selgus, et valvurid ei tea ohtudest, mis võivad kaasneda agressiivselt käituva patsiendi suhtes vahetu sunni rakendamisega ja täpsemalt põrandale kõhule viimisega.

Haiguslugude sissekanded, mida ekspert läbi vaatas, olid napid, kuid õed olid teinud patsientide seisundi kohta sissekandeid regulaarselt. Psühhiaatriline ravi on medikamentoosne, mis on eksperti arvates iseenesest põhjendatud ja ajakohane. Ravimitega ohjeldamist ei täheldatud.

Osakonnas oli ravil ka kaks patsienti alkoholideliiriumiga, mis on eksperti hinnangul intensiivravi vajav seisund. Ta märkis, et alkoholideliiriumiga patsiente psühhiaatriaosakonnas tänapäeval enam ei ravita.

6.2. Ohjeldusmeetmete kasutamine

Tahtest olenematul ravil ei olnud kontrollkäigu ajal ühtki patsienti. Osakonna töötajad kinnitasid, et tahtest olenematut ravi ning ohjeldusmeetmeid ei ole osakonnas kasutatud pikka aega. Ohjeldusvahendid (rihmad) olid osakonnas siiski olemas.

Kontrollkäigul kogutud materjalidest nähtus, et kontrollitud perioodil ei kasutatud tõepoolest patsientide suhtes ohjeldusmeetmeid psühhiaatrilise abi seaduse § 14 alusel. Seda ei saanudki teha ajal, kui osakonnas on tööl vaid üks õde – tal on võimatu otsustada tahtest olenematu ravi rakendamise üle, patsienti [vajaduse korral](#) ohjeldada ning tagada ohjeldatud patsiendi seisundi üle [nõutav](#) järelevalve.

Kontrollitud materjalidest selgus, et patsientide suhtes on psühhiaatriaosakonnas siiski kasutatud nii vahetut sundi kui ka neid käeraudadega ohjeldatud. Seda tehti VangS [§§-de 69-71](#) alusel (nt protokoll nr 2-23/1-1/1 ja haigusjuht nr A5892; protokoll nr 2-23/1-1/1 ja nr 2-22/1-1/16 ning

juhtumiga seotud 12.12.2022–16.01.2023 õenduspäeviku sissekanded; protokoll nr 2-22/1-1/20 ja haigusjuht nr A24364). Ühe patsiendi suhtes kasutati käeraudu ligi kuu aja jooksul korduvalt (nt loenduste ajal).

Psühhiaatriapatsientide käeraudadega ohjeldamine ei ole kooskõlas psühhiaatrilise abi osutamise nõuete ja põhimõtetega ning on äärmiselt muret tekitav ja taunitud praktika. Tegemist on vanglaametnike tugeva sekkumisega osakonna töösse. CPT on korduvalt pidanud vastuvõetamatuks seda, et psühhiaatriapatsientide (sh kohtupsühhiaatriaekspertiisile allutatud isiku) suhtes kasutatakse käeraudu nii nende ohjeldamisel kui ka transportimisel (vt nt CPT 2020. aastal antud soovitusel [Moldovale](#), p 137; CPT 2019. aastal antud soovitusel [Kreekale](#), p 56). Kahjuks ei ole psühhiaatriaosakonna arstid ega õed näinud probleemi selles, et patsiente ohjeldatakse käeraudadega ning et patsiente ohjeldavad ilma spetsiaalse väljaõpeta valvurid.

Arstid ja teised tervishoiutöötajad on ka väljaspool vanglat psühhiaatrilise abi osutamisel paratamatult kokku puutunud patsientide ohtliku käitumisega. Mõnes haigla osakonnas viibivadki ravil vaid ohtliku käitumisega patsiendid (nt Viljandi Haigla psühhiaatriakliiniku sundraviosakond). Erinevalt vanglate psühhiaatriaosakonnast saab haigla meeskond patsiendi agressiivse või ennast kahjustava tegevusega hakkama ilma käeraudade kasutamisetä ning üldjuhul ise - väljastpoolt lisajõudude (nt politsei) kutsumise vajadust tuleb ette harva.

Kokkuvõtvalt leiab ekspert, et vanglate psühhiaatriaosakonna ruumid ei sobi psühhiaatrilise abi osutamiseks ning ravitingimused ja ravivõimalused on ikka veel ebapiisavad. Ometi tuleks psühhiaatrilist haiglaravi vajavaid kinnipeetavaid ja vahistatuid ravida samadel alustel ja samasuguste ravisoovituste järgi, nagu seda tehakse tavahaiglate psühhiaatriaosakondades. Ekspert tõi välja, et kvaliteetse psühhiaatrilise ravi korraldamise kohta on piisavalt teavet. Näiteks Ühendkuningriigis anti 2021. aastal uuesti välja [vanglas osutatavate psühhiaatriliste teenuste kvaliteedi parandamise standardid](#). Seal esitatud soovitusi saaks kasutada ka Eesti vanglates osutatava psühhiaatrilise abi parandamisel ja arendamisel.

Kui vanglas ei suudeta psühhiaatrilist ravi vajavale kinnipeetavale tema seisundile vastavat abi pakkuda, tuleks CPT hinnangul viia patsient haiglasse (vt nt CPT 2019. aastal antud soovitusel [Norrade](#), p 97). Ka VangS [§ 53 lõikes 2](#) on öeldud, et kui vanglas puudub võimalus kinnipeetavat ravida, suunatakse ta ravile asjakohase eriarstiabi osutaja juurde. Samamoodi tuleks toimida haigestunud vahistatuga (VangS [§ 93 lg 6](#) ja [§ 90 lg 1](#) koostoimes [§-dega 52 ja 53](#)).

Ootan Tartu Vangla ja Justiitsministeeriumi tagasisidet soovitustele 26. jaanuariks 2024.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Madise

Koopia: Tallinna Vangla, Viru Vangla, Sotsiaalministeerium

Ksenia Žurakovskaja-Aru 693 8404
Ksenia.Zurakovskaja-Aru@oiguskantsler.ee